

м-р Блаже Китанов

НАЈРАНИТЕ ТВОРБИ - ИНИЦИЈАЛНИ ЗА РАЗВИВАЊЕ НА
КЛУЧНИТЕ/ПЕРСОНАЛНИ ТВОРБЕНИ ЗНАЦИ И МАГИСТРАЛНИ ТЕМИ
ВО ПОЕЗИЈАТА НА АЦО ШОПОВ

*Небиднина*та како македонски архетип за вековниот *свештосен итрагизам* или *црн оган* чиј пламен беше заискрен и запален со поетските факели на Климент Охридски и Григор Прличев, на Рајко Жинзифов и Константин Миладинов, а разгорен и потсилен со *белиите муџри* на оној силносветнат Рациновски ден, својот *свешто-иџмен* пат ќе го продолжи и во една од најгрозорните битки што се одигра меѓу крвта и стихот на еден од најмаркантните поети на овој национ-Ацо Шопов.

Таа битка/ драма/ игра што личи на *див аџеж во крвта со себе шито сџори*¹; на лузна од желби и страсти и грозорен лет кон вистините на недосегливата убавина; на *војна без излез и кама ироџив кама* во која нема *иобеден*, нема *иобедник* и никој не е *со изгрев на / осмислени рани*;² таа светлина темна ќе го *ироџони* поетот од *иорано / ушито од иџробаџи мајчина /*, од *ируито зачеџоџи*, *најнесвесниџе*³.

Таа *Небиднина-свештина иџмна-Не/биднина* најпрво ќе го подгони Шопова во детските и скоевски дни, ќе го следи како *црна вода на болештина*⁴ и ќе го *води ио иџџека оџасна и иџсна*⁵ - од Шара преку Фукса до Пешкупеа, од Љума преку Скопска Црна Гора до Козјак, од Црна Трава преку Осогово до Готен, од Беласица преку Огражден до Круша Планина, до Кушкули и назад. Напред-назад-напред-назад, *низ иожари/... 'низ урнаџини/низ иџџелиџиџа/*, *ио жеџа, ио суша, ио невиделина*,⁶ со *potage d'ortie* и недосонуван сон, по долго и цела вечност патување од себе до небиднината на другиот и од другиот до сопствената небиднина, Ацо Шопов со профетскиот блесок на ОЧИТЕ на Цена («На Кара-Даг») и Вера («Љубов», «Очи») ќе ги спои зраците на нашето со африканското *црно сонце* и судбините/небиднината на Штип со Жоал, на Исарот со Мамел, на Македонија со Светот и Светот со Македонија.

¹ »Грозор« (»Гледач во пепелта«), Одбрани дела, 2, »Мисла«, Скопје, 1976 с.195

² »Гледач во пепелта«, (»Гледач во пепелта«), Исто, с. 204

³ »Во сомот на црната жена« (»Песна на црната жена«), »Мисла«, Скопје, 1976. Страниците не се нумерирани;

⁴ »Небиднина, 2« (»Небиднина«) Одбрани дела, 2, с.122;

⁵ »Во сонг на црната жена« (»Песна на црната жена«).

⁶ »Небиднина, 1« (»Небиднина«),

Таа громоморна/ небиднинска битка/драма/ игра без крај и без здив, во која се се гасне и сè се раѓа истовремено, започнува во 1937 година со *првиите официјални творечки креации - расказоѝ »Разделба« (»Расѝанак«) и ѝеснаѝа »Пијаница«,* ќе го предупреди и ќе му се закани на поетот со првиот инсулт во 1964 година дијагностициран во песната *»Громомор«*⁷, за да земе полет во 1968 и 1969 година и силно да се разгори во измореното и немоќно тело, заковано за болничката постела.

Три тешки години од април 1979 до април 1982-та неподвижното и зако-равено тело ќе ја преживува и доживува истата судбина на мајка си. Три тешки години војување со небиднината. Три тешки години ќе трае исконската драма/битка меѓу крвта и *вениѝе скаменеѝи; меѓу крв и камен, меѓу камен и крв*⁸. Три тешки години во немоќното тело ќе заседне *невидливиоѝи, нечесѝивиоѝи*, небитието и подмол но ќе рие и ќе *и го руши на крвѝа сидоѝи*⁹. Три тешки години громоморна битка меѓу зборот и крвта, меѓу крвта и зборот - громомор - зглужден и скаменет, испречен и застанат во грлото на поетот - немушт збор, тежок, неподвижен, збор што силно ќе притиска, ќе пече и боли се додека, физички не го ликвидира и конечно *Небиднинаѝа* - триумфира.

Но тоа ќе биде само физички пораз на телото, а *величесѝивен ѝораз* на поетот, зашто во таа долга и исцрпувачка, нерамноправна и громоморна, невидена и небиднинска битка, во таа *Љубов и Борба* за со *збороѝи/ѝеснаѝа-жена-ѝа/љубовѝа-земјаѝа/ѝаѝковинаѝа* што се открива со клучната тријада на парадоксалниот стих: *»О ѝесно, земјо, жено, о живоѝи смртѝи ведно«*¹⁰ треба да се толкува и разоткрива творечката и животна врвица на Шопов што ние ја дефинираме како долго патување и движење, тешко и мачно пробивање *Од Небиднинаѝа кон Не/биднинаѝа*.

Меѓутоа, нашиов труд првенствено има за цел да укаже на одделни примери од најраните творби и мигови од детството како инцијални за појавата (раѓањето) и развивањето на доминантните (клучни) персонални творбени знаци (контраст-парадокс-оксиморон) и нанајкрупните теми (Љубовта+Борбата=Небиднина. Не/биднина) или магистралната психогена и космогена тема, а

⁷ »Громомор« »Современост«, 1964, бр. 10, Ц.965-966

⁸ »Телото е неподвижно, а крвта не мирува« (»Дрво на ридот«), »Мисла«, Скопје, 1980, с.21;

⁹ »Небиднина, 3« (»Небиднина«) Одбрани дела, 2, с.123;

¹⁰ »Црно сонце, 3« (»Гледач во пепелта«), Одбрани дела, с.215;

со тоа и магистрална поетска парадигма во поезијата на Ацо Шопов - Небиднината.

Подготвени сме оваа теза да ја крепиме и браниме со аргументи од кои овдека ќе посочиме неколку.

Прво, Ејдетската слика или причина на Небиднината се открива а) Во потресната семејна драма на поетовите родители, б) Во љубовта и песните и на неговата мајка потпишани со иницијалите Н. К. (Несреќна Коцка) и в) Во она чудовишно дејствије со крвјосани очи кои со митскиот лик на *сѝо҃главо чудовишиѝе*¹¹ ќе го прогонуваат до последниот здив од неговото *бе҃сѝво низ небиднината*¹² и *Вѝоро ра҃ањѝо /ѝојаваѝа и развивањѝо на доминанѝниѝе /клучни/ ѝерсонални ѝворбени знаци и Небиднината ѝреба да се бара/ оѝкрива ѝосѝаѝно и инѝуиѝивно: а) Во најраниѝе ѝворби на ҃имназискиѝе Теѝраѝка за ѝисмени сосѝави (1937-1940)¹³, б) Во »Љубов« (»Песни«, 1944), Во »Очи«, »Во градот на Орцета« (»Со наши раце«, 1950) г) »Во родната куќа«, »Мечтаење крај брегот на езерото« »За мечтата што нема да згине«, »Песната«, »Поетот и љубовта« и др. (»Стихови за маката и радоста«, 1952) д) Во »Убавината«, »Во тишината«, »Промената«, »Ах таа убавина«, »Кон галебот што кружи над*

¹¹ »Патување во родниот крај - средба со светот«, »Дрво на ридот«, с.53-56

¹² »Езеро на животот«, Исто, с.43-45

¹³ Најраните творби на Ацо Шопов се настанати од 1937-1943 година за време на гимназиското школување што трае од 1935-1943 година и за време на скоевската активност до излегувањето во партизани (1940-43). Најраните ракописни творби се пишувани на српскохрватски и македонски јазик. Творбите на српскохрватски јазик се пишувани во периодот од 1937-1940 година, а на македонски јазик се пишувани песните од изгубената стихозбирка »Анови« (1941) – според сеќавањето на поетот или »Песни за Штип -1941«, според сеќавањето на Фируз Назим, и одделни песни за погибијата на револуционерите /борците Ванчо Прке и Славчо Стојменски, како и песни по други поводи.

Најраните творби од гимназиското школување пишувани на српскохрватски јазик се наоѓаат во МАНУ, Скопје, Фонд Ацо Шопов, Кутија 1, арх. сл. од 10-14. Најголемиот дел од творбите се во Тетратката за писмени состави -»*Свеска за ѝисмене сасѝаве*«, својина Ал Џ.Шоѝовича III а. р. гим. Штип, и содржи вкупно два расказа (»Растанак«, 3.XI.1937 и »Чича Пера«, 4.XII.1937) и седумнаесет (17) песни, иа српски јазик, автографии со мастило, 14 листови, 27 страни со крајни датуми од 1937-1938 (МАНУ, Скопје, фонд. Ацо Шопов, кутија I. арх. сл. 10); Девет песни (»Песни«) се пишувани на српски јазик, аеѝо-рафи со мастило, на шест неповрзани листови, 12 страни, краен датум 1939-1940 (Кутија I. арх. сл. 11), Пет песни (»Песни«) се пишувани на српски јазик, автографи со мастило, четири неповрзани листови, 8 страни, година непозната, но со сигурност може да се тврди дека се напишани во 1939-1940 год. (Кутија I, арх. сл.12) Една песна (»На плажи«), пишувана на српски јазик, автограф со молив, 1 лист, 2 страни, датум и година непознати, но со сигурност може да се тврди дека е напишана во 1939-1940 година (Кутија I. арх. сл. 13); Една песна («Чудотворна печина»), машинопис на српски јазик, 1 лист, 1 страна. Истата песна («Чудотворна печина») со незначителни измени се среќава и во склоп на Деветте песни (»Песни«) автограф со мастило (Кутија I, арх. сл. 14).

За најраните творби на Ацо Шопов има пишувано/ зборувано поетовиот син Владимир Шопов во трудот »Раните ракописи на Ацо Шопов«, емитуван на Третата програма на Радио Скопје, 26.V. 1985, во 20.30 часот. Истиот ракопис се наоѓа во МАНУ, Скопје, фонд Ацо Шопов, Кутија I, арх. сл. 23. Дел од најраните творби на Ацо Шопов поетовиот син Владимир Шопов ги преведе од српскохрватски јазик на македонски јазик и со придружен коментар »Кон најраното поетско творештво на Ацо Шопов« ги објави во списанието »Дело 74«, год. XII, Штип, 1985, бр. 5-6, с.438-454. В. Шопов одделно ја објави и со кус коментар ја проследи песната »Пролетен разговор«, »Нова Македонија«, 22.P/1984, с.9.

Останатите песни од најраното творештво на А. Шопов се пишувани на македонски јазик: »Хајка по младежот« и »Партизански марш« (АОИНИ, к. 116, бр. 857, ред. бр. 38), »Последното Ванчово писмо до мајка му« и »На први мај« (Историски музеј на Македонија, Скопје, Оддел за НОБ, бр. 2146). Овие песни најпрви ги откри и објави д-р Блаже Ристовски: »Кон проучувањето на почетниот период од творештвото на Ацо Шопов«, »Современост«, Скопје, год. XXX, март -април, 1980, бр.3-4, с.50-58. Истиот текст со извесни дополнувања е објавен од истиот автор под наслов »Ацо Шопов« во книгата »Македонскиот стих 1940-1944«, кн. 2, »Мисла«. Скопје, 1980, 153-181.

мојата глава« (»Слеј се со тишината«, 1955) .4) Во »Бела тага на изворот«, »Утеха«, »Мака«, »Да знам«, »Сосем налик на спте брегови«, »Љубов«, »Песна«, »Завист«, »Жажи ми небо«, »Во секој град« »Поглед«, »Како говорат глувонемите« (»Ветерот носи убаво време«, 1957) í) Во творечката квинтесенција на Шопов: »Небиднина«, »Гледач во пепелта« и »Песна на црната жена«, 1976, па се до »Дрво на ридот«, 1980 и необјавените песни што ги имаме предвид и се наоѓаат во фондот Ацо Шопов што се наоѓа во МАНУ.

Оттука ако според Тин Ујевиќ »треба да се вратиме во годините на детството за да видиме за што не предиспонираше тие«¹⁴, во прилог на горниве позиции/тези нека ни биде допуштено да изложиме дел од творечкиот и животен период на Шопов со кој само ќе навлеземе во назначената тема за која говориме повеќе и на друго место.

Спроти западното крило на Исарот, во еснафското Горно Маало во малата куќарка на ул. »Солунска« - 10, на 20.XII.1923 година доаѓа на свет Александар (Ацо) Ѓорѓи Зафиров - Шопов/ич како втора рожба од бракот на Ѓорѓи (Ѓошо) Ристо Зафиров - Шопов/ич (1893-1944) и Костадинка (Коцка) Рушева (1897-1942). Од раѓањето па се до излегувањето во партизани 1943 година, детско-момчешките години на Ацо ќе бидат втиснати во *Каменот* и распослани по просторите од Новакова чешма и Мерите до Сутлакот и Каваклија, од Бабите и Ежово Поле до Кумлакот и Липов Дол, од пејзажите на Брегалница и Струмина чешма до висините на вечниот чувар на градот - Исарот¹⁵.

Тоа е време кога од дваесеттите години до избувнувањето на војната, дваесетилјадното гратче на Отиња го потресуваат исклучително тешки општествено-економски услови на живот. Со зачестени атентати и убиства под маската на Михајлов - Александров, со нагласени апсења и прогонства, со невидена тортура на злогласниот тандем Матковиќ-Каламатија, Штип е познат како град на најбезобсирниот терор, а Брегалничката област прилега на вистински полициски логор. Тогаш, со воената диктатура на крал Александар која трае се до 1941 година и се совпаѓа со општата економска криза, со декласираното ситно занаетчиство и трговија, преку експлоатираниот аргатин и наемен монополски работник, од градот под Исарот создаваат вистинско стопанско мртвило¹⁶.

¹⁴ Цитирано според Vlatko Pavletić: »U raju svoga pakla«, Svcučilišna naklada »Liber«, Zagreb, 1978, с.21

¹⁵ Топоними во и околу Штип

¹⁶ Коле Едровски »Штип меѓу војните 1919-1941«. Во Астеви »I-XX век« НИП »Трудбеник«, Скопје, 1964, с. 59-70

Тоа е време кога среќните мигови и безгрижни детски дни се илузија или реткост за младата генерација, а собено за нашиот поет.

При татко бербер, познат како чаршиски недоодник и немерлив винољубец, и мајка, некогашна учителка етикетирана како »бугарофил« од тогашните школски власти, но грижлива домаќинка и латентен поет, детскиот свет на Ацо ќе се развива во услови на тешка, бедна и речиси морбидна семејна атмосфера. Исплашен од суровиот однос на татка си кој често ја понижува и тормози нежната му мајка, а бодрен и закрилуван од нејзините приказни и романтични стихови, потиснат од мислата за гола егзистенција на трошната куќичка и сонот за елементарно чувство на љубов во разнишаното семејство, соочен со проблемите на општеството и распнат помеѓу немоќта на помалиот брат Борислав (1927) и школските обврски на постариот Димитар (1920-1972) кој учи богословија во Призрен, емотивната природа на Ацо прерано ќе ја почувствува горчината на животот, таа »чаша на ужас и гнев«, на »ужас и сѝравоѝија«. ¹⁷

Во таква политичко-економска и семејна треска, Ацо Шопов ќе ги живее и преживее најтешките, најбурните и најстрашните детско - момчешки години кои со митскиот лик на »стоглаво чудовиште« ќе го прогонуваат до последниот здив од неговото »бегство низ небиднината«.

Особено стравотен и трауматичен е оној период за детето кога во 1934/35 година татковиот delirium tremens и душевен лабилитет сè почесто ќе се манифестираат по сокаците на Горно Маало и кога добрата мајка се потешко заболува од долга и нелечива парализа на телото. Во домот на Шопови ќе надвисне една Дисовска атмосфера, со тешка сиромаштија и постојана закана на смрт, па неплатената редовна училишна такса ќе го принуди одличниот Ацо повторно да оди во четврто одделение. Но, »школската година веќе била почната кога од Кочани во Штип допатувала поетовата тетка Стојка Санева, чијшто сопруг Стојан Санев бил на служба во Кочани како поп, па таа, откако видела дека внукот по вторпат го учи истото одделение, ја платила таксата« ¹⁸.

Иако отфрлен и заборавен од таткото, во *скоравеноѝо срце* на детето - ученик - домаќин, тивко ќе заискрува поетскиот оган потсилуван од топлата мајчина преградка и храбриот блесок на нејзините *Очи*. Во беда и сиромаштија,

¹⁷ Изводи на стихови од песната на Ацо Шопов: »На другарот Ал. Апостоловиќ (по повод неговата песна: »На помладиот другар песимист« Цит. труд на Владимир Шопов, с. 451.

¹⁸ Исто, с. 442

со *сѝрад и јад*, но со *ѝруд и исѝрајување*, со болка и револт, но со надеж и верба, од ден на ден, од година во година, од крајот на 1937 па се до при крајот на 1943 година, тивко, скромно и ненаметливо, со таен оган во градите ќе се гради и открива лирскиот и скоевски профил на Шопов изразен и врамен меѓу ветвите корици на гимназиската *Теѝрайѝка за ѝисмени сосѝави*, во настап со песни/рецитации на крајот од учебната година, на состаноците во литературната дружина »Напредок«, во изгубената книга »Анови« (»Песни за Штип - 1941«), во стиховите посветени на идејните водачи и организатори на младинското антифашистичко движење - Ванчо Прке-Сермен (1921-1943) и Славчо Стојменски Сократ (1921-1943), како и низ личното и колективно ангажирање во работничката и школска младина во Штип. Притоа, и детскиот и домашниот, и школскиот и литературниот, и легалниот и илегалниот политички ангажман на Шопов/ Шопчето се карактеризира со крајно грижлив и трудољубив, примерен и хуман, одмерен и истраен однос кон светот и животот:

»Тој што истрајно работи

Тој се победува себе

И тој никогаш не се плаши од глад

зашто најтешко е да се победиш себе«¹⁹

Со метричка неправилност, тавтолошка рима и банален/ познат школски дидактизам, не/вешто сочинетите стихови на третокласникот Ал. Џ. Шопович кои се буквална парафраза на *Est dilficilimum se ipsum vincere* - најтешко е да се победиш себе си - со сугестивниот автотерапевтски оптимизам тие претставуваат искрен поетски лозунг на/ за социјално загрозената младост што отворено му се опира на суровиот живот и објавува *БОРБА* за отстојување, повикува на *ИСТРАЈУВАЊЕ*. Тој повик/објава присутен во првите поетски зачекорувања на штотуку замомченото дете, се мошне релевантни и индикативни за книжевно-историската наука што трага по ркулците на дијалектичко-метафизичкиот амблем во поезијата на Шопов - *НЕБИДНИНАТА*.

Следствено, сметаме дека периодот до пред заминување во партизани (1943) сочинат од две фази: *Од раѓање кон сѝрадање (1923-1937)* и *2. Од сѝрад кон јад (1937-1943)* има исклучително и пресудно значење за ејдетската слика /причина и генерички развој на Небиднината, за тоа првоза'ртување и првоза-

¹⁹ Ацо Шопов: »Работа« (»Рад«). Превод од српскохрватски Б. К. »Свеска за писмене саставе« Ал. Шоповича, III-а.р. гим. Штип) АМАНУ, Скопје, фонд Ацо Шопов, Кутија I, арх.ед.10

јакнување, крeвкo првoзaодувaње и силнo извишувaње нa Борбaтa - Љубoвтa - Зборoт/ нa Шoпoв пo тeмнo-свeздeнитe пaтишa вo/нa живoтoт и пoeзијaтa. Всушнoст, oд првoтo нeвинo зaустувaње (1937) дo пoслeднoтo пoeтскo збoгувaње (1980), oд стих вo стих, oд *»Пијaницa«* дo *»пaтувaње вo рoдниoт крaј-срeдбa сo свeтoт«*, Aцo Шoпoв кe гo грaди oнa Кoлрицoвo *»ткивo oд кoe e сoздaдeн нaшиoт живoт«*²⁰ штo вo пoдoцнeжнaтa фaзa oд пoeтoвиoт живoт кe сe вгрaди кaкo идeнтичнo сфaкaње: *»Јaс нa нeкoј нaчин низ пoeзијaтa збoрувaм зa мoјoт живoт. Тoa мoжe дa сe види вo сeкoјa пeснa oд збиркa вo збиркa»*²¹.

Мeѓутoа, примaрнoтo зaртувaње нa Нeбиднинaтa ние гo нaoѓaмe, прeд сe, вo тeшкиoт и хaoтичeн сeмeен aмбиeнт нa дeтeтo, изрaзeн вo кoнтрaстнитe сликa нa пeснитe *»Пијaницa«* и *»Мaјкa«* инспирирaни oд кoнтрaстниoт oднoс нa нeгoвитe рoдитeли. Првaтa пeснa *»Пијaницa«* e и првa пoeтскa твoрбa нa чeтирeнaесeтгoдишниoт Шoпoв и гo нoси дaтумoт oд 30.XII.1937 г. a нa нeпoлни чeтирeнaесeт гoдини тoј ги сoздaвa прoзнитe сoстaви или крaтки рaскaзи *»Рaздeлбa«* (*»Рaстaнaк«*) сo дaтум oд 3.XI. 1937 и *»Чичкo Пeрo«* (*»Чичa Пeрa«*) сo дaтум oд 4.XI.1937 кoи сe и првитe oфицијaлни твoрeчки крeaции/oбиди. Сo oглeд нa тoa штo пeснaтa *»Пијaницa«* прeтстaвувa прв судир нa Шoпoв сo зборoт и пoeзијaтa вooпштo, oвдeкa јa цитирaмe зa првпaт и вo цeлoст:

Пијaницa

Имa eдeн пијaницa
пo зaнaет e бeрбeр
Чeстo пo сoкaци пee
»Сeкoј трeбa слaткa рaкијa дa лee«.

Кoгa кe зaсeднe в мeнa
дo пoлноќ нe си oди.
Сè штo имa пoтрoшувa
зa дoмa грижa нe вoди.

Кутри дeцa дoмa плaчaт
oд мaјкa си лeб бaрaaт.
A тoј пијaн дoaѓa
и крaј нив нe прoaѓa.

²⁰ Цитирaнo спoрeд Vlatko Pavletić: *»Kako čitati poeziju«*, *»Školska knjiga«*, Zagreb 1988, c.35

²¹ Aцo Шoпoв, oдгoвoр нa прaшaње нa списaниeтo *»Рaзвитoк«*, Битoлa, 1979, бр.2 c.142

Жена му го куди
Пијаниот не се буди
И пак така по старо
но некогаш за навек ќе го снема»²²

Во поетското крштевање на Шопов неподносливата семејна атмосфера е изразена со натуралистичко-реалистички јазик, со прикриен протест, но со проколнувачки и профетски тон силно акцентриран во финалниот стих од финалниот катрен: »но некогаш за навек ќе го снема«. Ова поетско претскажување на синот се остварува, зашто љубителот на слатката ракија завршува со психичко растројство и физичка ликвидација на 4.III.1944 во Бјала, северна Бугарија за време на воените превирања и интернирања.

Ако во »Пијаница« е осуден негрижливиот и суров однос на таткото кон сопственото семејство, во песната »Мајка« поетот ја глорификува добрата, грижлива и сакана *мајка родителка*²³ и моли за нејзино брзо оздравување:

Мајка

(12.11.1938)

Најголема моја светиња
за мене со бисер опсипана,
Ти ме гледаш и чуваш
и ме грлиш многу, моја љубена.

Најголемо мое благо
Најголема моја благодет
Колку многу те сакам и љубам
Не знам ни самиот.

Кога те гледам тажна,
Јас тогаш стојам скаменет,
И срцето тревожно бие
Во моите младешки гради.

Јас те молам мил мој Боже

²² Препев од српскохрватски Б. Китанов. »Свеска...«, АМАНУ, Скопје, фонд Ацо Шопов, кутија I арх. Ед. 10

²³ За значењето на феноменот мајка Влатко Павлетик вели: »Кога ќе прочитама мајка, со тоа е денотирана жена. родителка, зависно од сензибилитетот и личните искуства, ние (кога ќе го слушнеме тој збор) исто така помислуваме на нежност, грижа, љубов, пожртвуваност...«. Види цит. дело на Влатко Павлетик: »Kako citati poeziju«, с.312

Да ја чуваш здрава да е,
Тоа моја света желба е,
За тоа љубовта моја копнее!²⁴

Песна со чисти и искрени лирски чувства, со излив на немерлива љубов и благопочит кон мајката, што особено преку четвртиот катрен, со молитва до севишниот - да ја чува, здрава да е - се изразува најсветата младешка желба и љубов на детето/поет.

Наполно предан и соживеан со мајка си тој ќе носи жешка вода од *Л'ишиџе*²⁵ ќе ја бања и ќе ги чисти/ лечи крвавите рани од неподвижното, голо и закоравено тело. Таквата близост со мајка си во психата на адолесцентот ќе создаде петрифицирани и трауматични слики кои целосно и зачудувачки ќе се израмнат и инкарнираат со/во телото/ судбината на поетот (пр. »Оздравување на болниот«, »Телото е неподвижно, а крвта не мирува« - »Дрво на ридот«), присутни во песните од фазата на раното интимистичко пеење: »*Свейоџи* - *свейи* е, а *иши* - *крв и рана*«²⁶ во профетските стихови од необјавената песна »*Крик од ишугина*«:

»Не умирам, а тешко сум болен.
Мојта болест крај, мајко, ќе нема.
Проклет да е мојот живот темен
И твојата утроба и млеко..
Што ме роди скитник ти на веков!«²⁷ или пак ќе се откриваат само пред блискиот:
»Мајко моја мртво мое небе
отвори се прибери го сина.
Никој немам мајко освен тебе
освен луга ракија и вино«²⁸

Мајка, одделените стихови и други песни за мајката: »Сеќавање« (20.IX.1939), »Ох, појми, појми колку многу патам« (мај, 1940), »Разговор со мајка« (мај 1940), »Пролетен разговор« (Молба) (мај 1940), претставуваат мал лирско експресивен венец/ портрет од/ со елегични чувства и темни песими-

²⁴ Цитиран труд на В. Шопов, с.450

²⁵ Природен извор на жешка вода што се наоѓа во близина на бањата »Кежовива« во штипско Ново Село

²⁶ »Кон пријателот« (»Слеј се...«), Одбрани дела, 2, с.24

²⁷ АМАНУ, Скопје, фонд Ацо Шопов, К.І. арх.ед.36

²⁸ Стихови на Ацо Шопов на кои се присети Јордан Поп Јорданов во разговорот што го водев во Скопје, 19.I.1989 год.

стички тонови. Но, по упорните молитвени инкантации за спас и здравје - долгите, бавни и Змаевски интонирани дијалози меѓу мајката и синот завршуваат болно и без /надежно со/ во морничавиот инверзно градиран рефрен кој одекнува како силно и потресно поетско крешчендо: »Ајде, ајде мајко«, »Јас не можам, сине!«²⁹

И како што мајката неизмерно го љубела и во немоќ со грижа и песна го бодрела и крепела сина си, сега и тој се обидува да и возврати со иста и слична мера - упорно ја бодри да ИСТРАЕ пред налетот на грозоморната смрт, нудејќи и ЛУБОВ и искрена ПЕСНА, на кои впрочем, и ги посвети сета енергија, сета борба, сиот свој живот:

»Мојата мајка, Костадинка Шопова, пишуваше песни.

(...) Првите сознанија за поезијата потекнуваа

од неа. Сега со сигурност знам, таа ми влеа љубов

кон поезијата, без која е невозможно да се *ИСТРАЕ*«³⁰

Приведените примери од најраниот творечки и животен период на поетот јасно упатуваат на екстатично - грозоморниот однос во поезијата на Шопов како: 1. *Почиӣ и вознес кон мајка̄ӣа, жена̄ӣа, љубов̄ӣа*, 2. *Почиӣ и Сѝрав кон/од љубов̄ӣа, жена̄ӣа, ѝелоӣо* и 3 а) *Почиӣ и вознес* и б) *Сѝрав и можа аверзија од/кон жена̄ӣа - Телоӣо*.

Значи, *мајка* со најраните творби посветени на неа и тегабниот детски живот се примордијалниот духовен /творечки фон и етимон од кој и врз кој за'ртува љубовта коп зборот/ песната, кон борбата/љубовта/ жената, кон земјата/ татковината - кои, пак, низ нео/симболистичките и метафизички транспозиции на жената и крвта, на стеблото /дрвото и телото, на огнот и пепелта, на каменот и водата и др. ќе ги напуштаат/ надраснуваат ветвите и стандардни идиоми, петрифицирани епитети/склопови и амблематизирани аудитивно - визуелни слики, за смета на квалитативните клучни и персонални творбени знаци (парадоксот оксиморонот) кои пак, ќе ги развиваат крупните теми /класи *Љубов̄ӣа+борба̄ӣа=Небиднина* што ќе се слеваат во матичната и магистрална поетска парадигма во поезијата на Шопов *Не/биднината*.

Посебно указателни за постапната еволуција на творбените знаци и творечката постапка на Шопов се следниве примери: 1. Напуштање/ надраснување

²⁹ Ацо Шопов: »Пролетен разговор«. Види цит. труд на В. Шопов, с.454

³⁰ Одговор на прашања на новинарот Бранислав Петровиќ. Исечок од весник, дата непозната (Подвл. Б.К.)

на ветвите и стандардни идиоми следиме од *вихор-меџеж*,³¹ *бура/буриџе*³² до *невреме*³³ или *џиџица*³⁴ - *лебед*³⁵ - *галеб*³⁶ 2. По употреба/ присуство на петрифицираните епитети /склопови: *Бела џиџица*³⁷ *белн џиџици*³⁸ - *бели едра*, преку алузијата *џрваечер - бела, ведрa*³⁹, се доаѓа до проширенот парадоксален исказ /слика - *Колку мечџи, колку мечџи гинаџи*,/сека мечџа како мрџов лебед /ако сџџе в едно џаџо минаџи/ке џобели есеноџо небе⁴⁰ и употреба/ создавање на синестетички епитети: *сџрела мака*⁴¹ *бела џага*⁴² а посебно на клучните и персонални творбени знаци со парадоксално/оксиморонско значење: *горчлив осмеџ*⁴³ *свеџол мрак*⁴⁴ *глуво лекување*⁴⁵ *мрџов џлач*⁴⁶ *глув водоџад*⁴⁷ наспроти – *свеџлина џемна*⁴⁸ *црно сонце*⁴⁹ *свеџкавици во џемнинаџа*⁵⁰. Сџ што гласно се в зеница сјае⁵¹ Сџ она шџџо џоџемнува во моеџо *Вчера џас како свеџло Уџре во длабини го криџам*⁵² *Изгаснувам во грч и умирање/ и се враќам в живоџи како џесна*⁵³ *О џесно, земџо, жено, о живоџи и смрџи ведно*⁵⁴ едно чудесно дрво *разлисџува и расне и живоџи/од небиднинаџа смука*⁵⁵ *Во живоџи низ смрџи, мила моџа, води ме*⁵⁶ *Телоџо е неџодвижно, а крвџа немирува*⁵⁷ *Времеџо невреме висџинско е време*⁵⁸ наспроти - *Ненаше и наше, Во мене без мене, Одџи за да осџанеш џука*⁵⁹ *Висџинаџа невисџинаџа*⁶⁰ и др. Со тоа исказот на Шопов станал позагадочен и понекомуникативен зашто »Гротескно

³¹ »Во пресрет на животот«, ОД (Одбрани дела), I.с.100-101

³² Воведната песна од »Стихови...«, ОД I.с.93

³³ »Невреме« ОД с.200

³⁴ »Копнежот на девојката«, ОД с.112-113

³⁵ »За мечтата што нема да згине«, ОД,с. 117-118

³⁶ »Копнежот...« ОД с. 112-113+ »Кон галебот што кружи над мојата глава«, од 2. с. 16

³⁷ »Копнежот...« ОД I, с.112-113

³⁸ »Лов на езеро«, ОД. 2. с.35

³⁹ »За мечтата...«, ОД I. с.117-118

⁴⁰ За мечтаОД I. с. 117-118

⁴¹ »Имам пријатели«, ОД. 2. с.25

⁴² »Бела тага на изворот«, ОД 2.с.47

⁴³ »Ке те сретнам...« ОД. I.с.128

⁴⁴ »Кон пријателот« ОД 2. с.24, с.47

⁴⁵ »Небиднина« (1) ОД 2. с.121

⁴⁶ »Тажачка...«, ОД 2.с.197-198

⁴⁷ »Шеста молитва...«, ОД 2.с.93

⁴⁸ »Во сонот на црната жена« (»Песна на црната жена)

⁴⁹ »Црно сонце«,ОД 2.213

⁵⁰ »Четврта молитва« ОД 2.с.91

⁵¹ »Промената« ОД 2. с.11

⁵² »Четврта молитва«, ОД 2. с.91

⁵³ »Убавината«, ОД 2. с.9

⁵⁴ »Црно сонце- 3«, ОД 2. с.215

⁵⁵ »Клошарска песна на поетот«, (Дрво на ридот) с.15-16

⁵⁶ »Сонцето и телото«, исто с. 20

⁵⁷ »Телото е неподвижно, а крвта не мирува«, (Дрво на ридот) с. 21.

⁵⁸ »Невреме« ОД с.200

⁵⁹ »Сосем налик на сите брегови«, ОД 2. с.62-64

⁶⁰ »Небиднина« 2 ОД 2. с.122

поставен, парадоксален, оксиморонот ја доведува до зачудувачко поистоветување и допир антитетичноста на поимите, пронаоѓајќи елементи на логичност и пертинентност и онаму кајшто смислата е навидум тотално исклучена.(...) Оксиморонот значи дефинитивно напуштање на неутралноста на знакот во неговиот практично - комуникативен од. Тој е силна фигура« (Коен)⁶¹

Нагласено присуство на стандардни и ветви идиоми, на петрифицирани склопови и амблематизирани визуелни слики наоѓаме и во примерите карактеристични за поетското писмо со екскламативен тон и епска дикција: *»очи ѝламени⁶² оґнени очи⁶³ луњени очи⁶⁴ ґореа очи⁶⁵ - очи шїио риґаа ѝламен⁶⁶ ѝвојїе очи се искреа ґневно⁶⁷ оґнени ґради⁶⁸ каїнаїи ґради⁶⁹ како ѝиїґрои риїаїи⁷⁰ ко ѝиїґрица риїна⁷¹ расїресе снаґа - расїресе снаґа - расїресе снаґа⁷². Посочениїе ѝримери, а особено со лексемаїиа очи или ѝримериїе:»Карїошова злоба - Карїошова љубов - со сїалинска љубов⁷³ укажувааїи на ѝворечко ѝрисиїособување или можно лексичко иновирање на ѝеснаїиа со новаїиа атмосфера шїио ґи ѝоїїврдува наїориїе на ѝоеїїоїи за обнова на ѝоеїїскиоїи јазик, на шїио ке ѝосочи и Ванґелов, сїоред кој »Изменаїиа на акїїуелносїиа ја засведочува и новосїиа на ѝоеїїскиоїи јазик«.⁷⁴*

Следствено, во најраните творби или првата поетска фаза на Шопов повеќе може да се зборува за стихотворство, отколку за креација, повеќе за посредување и адаптација, отколку за творечка инвенција. Меѓутоа, песните »Мајка« и »Љубов«, а посебно »Очи«, со лирската сугестивност и мотивска оригиналност ги имаат својствата на творечки персоналитет препознатлив за лириката на Шопов и појдовни за нејзиното толкување, зашто »секој конкретен поетски канон, секој збир на поетски норми од едно време, содржи

⁶¹ Цитирано според *Кайишица Кулавкова: »Фигуративниот говор и македонската поезија«* »Наша книга«, Скопје, 1984, 2.117

⁶² »Одредо Гоце Делчев издаден«, ОД 1. с.21-23

⁶³ »Љубов«, ОД 1.с.24-25

⁶⁴ »Очи«, ОД 1. с.43-44

⁶⁵ Исто, с.43-44

⁶⁶ Исто, с.43-44

⁶⁷ Исто, с.43-44

⁶⁸ »Пробиштип«, ОД 1. с.11-13

⁶⁹ »Борбата на Дренак«, ОД 1.с 6-8

⁷⁰ »Љубов«, ОД 1.с.24-25

⁷¹ »Очи«, ОД 1. с.43-44

⁷² »На Кара-Даг«, машинопис, 2. л. Лрхив на пионерски дом »Вита Попјорданова« - Штип, сп со песната »Очи«

⁷³ Сп. Маршот ма III-та македонска ударна бригада, »Народна борба«, Весник на II македонска народно-ослободителна ударна бригада, П5-6, Положај, април-мај 1944, со АМАНУ, фонд Ацо Шопов. К.І.арх.ед. од 24-27 (девет листови на авгорафи, машинопис) со песната во ОД, 2.с.48

⁷⁴ Атанас Вангелов: »Аризмот и современата македонска литература«, Македонска книга, Скопје 1982, с.116

незаменливи, дистинктивни елементи без кои делото не би можело да се препознае како поетско»⁷⁵. Во тој контекст, »Пијаница«, »Мајка«, »Пролетен разговор«, заедно со расказот »Разделба« и др. од најраните творби (1937-1940), »Љубов« (»Песни«, 1944) и »Очи« (»Со наши раце«, 1950), како и необјавените песни се иницијални за постапно развивање на клучните/персонални творбени знаци, интуитивно откривање на профетскиот чин и долго, мачно, тешко испишување на магистралните теми и поетски парадигми во поезијата на Ацо Шопов - Љубовта + Борбата = Небиднината + Не/биднината.

Blaže Kitanov
INITIAL WORKS - INITIAL FOR DEVELOPMENT OF BASIC/PERSONAL CREATIVE MARKS
AND HEAD THEMES IN POETRY OF ACO ŠOPOV
Summary

In this work is concerned the initial period of the poetic opus - A. Šopov.
The accent in the work of the author is on his early works, which were less known but rather relevant for his later works and especially in the context of his crucial theme „Nebidnina“.

⁷⁵ Roman Jakobson: »Ogledi iz poetike« (»Dominanta«), »Prosveta«, Beograd, 1978 c.123